

NEKAJ TEMELJNIH NAČEL PRI PROJEKTIRANJU KNJIŽNIČNIH
PROSTOROV V KULTURNIH DOMOVIH

Pri projektiranju kulturnih domov se je doslej na račun knjižnice mnogo grešilo, ker so projektanti ob drugih dejavnostih kulturnih društev (dramski, pevski) na knjižnico običajno povsem pozabili in so jo stisnili, tko je bil dom že postavljen, v zasilne prostore, ki že od vsega začetka niso odgovarjali danemu namenu in seveda tudi niso in ne morejo nuditi razvoju knjižnice pogojev za ustrezní razvoj.

Zaradi tega je nujno, da ugotovimo, katere pogoje morajo knjižnični prostori izpolnjevati, da ne ovirajo knjižničnega poslovanja, temveč ji dajo največjo možnost smotrnega razvoja. Pri presojanju potreb smo se omejili na temeljne funkcionalne naloge knjižnice in pustili v nemar vse vzporedne izraze njenega kulturno-prosvetnega dela (bralni, recitacijski večeri, predavanja, diskusijski večeri, razstave ipd.), za katero uporablja knjižnica druge, takim množičnim shodom namenjene prostore v kulturnem domu, ki jih pa ne potrebuje nenehno, temveč samo od časa do časa.

Pri določevanju prostorskih potreb smo šli iz sledečih temeljnih načel:

1. Ljudska knjižnica ni arhivska knjižnica. Zato njena knjižna zaloga ne raste v nedogled, temveč samo v določenem razmerju glede na število prebivalstva v njenem okolišu in glede na odmiranje knjižne zaloge zaradi upadanja njene aktualnosti. Upoštevajoč te elemente moramo računati z naraščanjem knjižne zaloge v najmanjši knjižnici (do 1000 knjig) z letnim prirastkom 4 %, v mali knjižnici (4000 + 1000 knjig rezerve) s 7 %, v srednji (10.000 knjig) s 5 % letnega prirastka, seveda ob rednih, utrjenih subvencijah. Pri kalkuliranju prostorov je nujno upoštevati tako naraščanje zaloge vsaj za 10 let pri knjižnicah, ki so na novo ustanovljene ali obstajajo šele malo časa, pri starejših knjižnicah pa odpade zaradi regeneracije stare zaloge na letni prirastek komaj 1 - 2 % knjižne zaloge. Seveda je treba pri tem pobijati vse težnje, ki se včasih pojavljajo med ljudskimi knjižničarji, ki naloge svoje knjižnice čeprav često v preveliki vnemi slabo pojmujejo, da bi spremenili svojo knjižnico v arhivsko.

Q 39900026 2

Kjer zastavljajo krajevne razmere take potrebe, je treba reševati problem knjižničnih prostorov samosvoje.

2. Ljudska knjižnica mora opravljati sledečo dejavnost (ne gram tu v vprašanju kulturno-prosvetne, temveč samo v vprašanju tehnične plati njenega dela): izposoja knjige za branje doma odraslim, jim nudi branje periodik v svojih prostorih in posreduje mladim izvenšolsko branje doma in v knjižnici, mora knjige tehnično opremljati za njihovo uporabo in jih shranjevati, da ne trpe škode.

Knjižnični prostori morajo biti takšni, da zadoste vsem navedenim zahtevam, ker bomo le tako dosegli maksimalni uspeh dela, kolikor zavisi od prostorov.

Preden si bomo ogledali zahtevke ureditve prostora v posameznih velikostih stih, se ustavimo pri zahtevkah, ki se enako tičejo vseh knjižničnih prostorov.

1. Lokacija prostorov

Knjižnični prostori naj bodo v pritličju, po možnosti brez stopnic. Zahteva ima sicer to slabo stran, da se z neposrednim vstopom vnaša z ulice v knjižnico blato in prah. Vendar je temu odpomoči s tem, da ima dohod v knjižnico atrij, majhno predsobo, kratek hodnik ali večji vetrobran, kjer ostane večji del nesnage.

Izogibati se pa moramo dolgim dohodnim hodnikom, posebno pa še ovinkastim. Kjer bi se temu nikakor ne mogli izogniti ali bi nujno namestili knjižnico v nadstropju, moramo označiti pot s kažipotmi.

Dohod s ceste naj ne bo v zakotju, biti mora poudarjen, da pritegne pozornost, po potrebi naj se poudari s primernimi tablam, izložbenimi vitrinami in svetlobnimi elementi.

Da se izognemo preveliki izgubi toplote ob izposojanju v zimskem času, ko ima knjižnica največji obisk, mora imeti direktni dohod vetrobran. Za ilustracijo navajam, da ima Mestna ljudska knjižnica ob 6 urah izposoje odprta vrata 2 uri in pol, če računamo na vsako odpiranje samo 5 minut. V takem

primeru prav gotovo ni mogoče ohraniti prostorov znosno temperiranih.

Ogrovanje je v ljudski knjižnici nujno potrebno, ne le zaradi uslužbencev in obiskovalcev, tudi knjigam škodijo nizke, še bolj pa nihajoče temperature. Nezaželene so v ljudskih knjižnicah železne peči, ker so preveč nevarne za požar. Postavitve ogrevalnih elementov (lončenih peči ali grelcev) mora biti takšna, da vlada v celem prostoru enakomerna toplota. Lončene peči morajo biti najmanj 1 m oddaljene od knjižnih polic, ki jih zavarujemo še z zaslonom. Tudi pri centralni kurjavi ne smejo biti knjige preblizu grelcem, ker jih vročina uniči.

Prav tako mora imeti knjižnica zračenja in reguliranje odstotka vlage v zraku. Prevelika vlaga knjige uniči v najkrajšem času, zarede se plesni ipd. Pri precehrem zraku pa postane papir krhek.

Posebno pozornost je treba posvetiti ureditvi razsvetljevanja knjižničnih prostorov. Čeprav ne sme biti knjižnica izpostavljena direktnim sončnim žarkom, ki knjigam izredno škodijo, ter mora biti zavarovana pred njimi, če so prostori obrnjeni k soncu, mora biti zadosti razsvetljena, da je ob dnevu v vsem prostoru branje brez umetne luči možno brez napanjanja oči.

Svetlobni elementi pa morajo biti tako razdeljeni, da ne padajo sence na hrbe v policah urejenih knjig in si bralci pri branju ne delajo sence.

Pri razsvetljavi s fluorescenčno lučjo je odklanjati žarnice z modrikasto lučjo, ki so za knjige zelo škodljive. Zaradi lažjega branja je treba uporabljati kombinacijo 50 : 50 % navadne električne osvetljave in fluorescenčne, sama fluorescenčna preveč utruja oči pri branju.

Tla morajo biti v knjižnici parketirana; zaradi lažjega čiščenja in tišje hoje je dobro, če so obložena z gumijem.

Da mora imeti knjižnica primerne sanitarije in umivalnik, je razumljivo. Nujno je, da ima vsaka mladinska čitalnica svoj lavabo.

Pri konstruiranju knjižničnega prostora moramo upoštevati visoko obtežitev poda, ker moramo računati na 1 m² - stelažo cca 0,80 m² do 1.000 knjig teže. Čeprav bomo postavljali posebno v manjših knjižnicah police s knjigami vzdolž zidov in bodo potegnjene knjižne police čez razpnetino prostora samo v skladi-

ščih, moramo računati s 500 kg obtežbe na m².

2. Obseg knjižničnih prostorov.

Število in velikost prostorov določa obsežnost knjižnice. Najmanjše knjižnice s knjižno zalogo do 1.000 knjig, z delovnim kotom za knjižničarja in čitalničnim kotom za 4 bralce potrebujejo minimalno 35,20 m² površine. Pri teh je računati za štiri knjižne omare standardnega formata 8 m², za čitalniški kot 8 m² in za izposajo 19,2 m². Knjižnica ima svobodni pristop in ima knjige postavljene v omarah, ker moramo računati s tem, da bodo knjižnični prostori uporabljeni tudi še za druge potrebe (seje, manjše sestanke ipd.). Zaradi tega pa morajo biti knjige zaprte, kdor knjižnica ne deluje.

Če ima kulturni dom možnost, je dobro, ako loči čitalnični prostor od knjižnice, ki potrebuje potem le 28 m² za svoje poslovanje. V tem primeru je vzeti za čitalnico 8 sedežev s 16 m² kot osnovo.

Med večje vaške in male srednje knjižnice je treba računati knjižnice s cca 4.000 knjigami žive zaloge.

Taka knjižnica v skrajnem primeru sicer še lahko posluje v enem prostoru, ki je hkrati izposojni prostor in čitalnica. Zashhranjevanje mrtve zaloge in rezerve je pa potreben poseben prostor.

Za izposajo s svobodnim pristopom, ki ima razstavljene stelaže za 4.000 knjig (15 m stelaž) in 8 sedežev za bralce ter delovni prostor za knjižničarja, je potrebno minimalno 54,20 m². K temu moramo priračunati še rezervno skladišče 12 m² in sanitarije.

Če bi taka knjižnica ne razpolagala s svojim prostorom, temveč bi morala imeti namesto odprtih polic zaprte omare, se zviša njena potreba za 7,5 m² na 61,70 m² glavnega knjižničnega prostora.

Pri tolikšnih knjižnicah je priporočljivo misliti že na poseben oddelek za mladino, za njega pa veljajo ista razmerja kakor za ostali del knjižnice. Mladinska čitalnica pa hkrati lahko sega preko ozkih zahtev čitalnice in se spremeni v klubski mladinski prostor. Seveda morajo biti v tem primeru knjige zavarovane v omarah. Priporočati je, da je vhod v mladinski oddelek ločen od

vhoda v ostale dele knjižnice.

Tretji tip predstavljajo srednje ljudske knjižnice, ki so običajno po mestih, s kapaciteto 10.000 knjig in čitalnico z 12 sedeži. Pri takih knjižnicah, ki imajo že profesionalno osebje, moramo vsekakor računati z več prostori.

Za izposajo s svobodnim pristopom (cca 5.000 zvezkov) je računati 97,20 m², ker je v prostoru še 12 sedežev ob mizicah za obiskovalce knjižnice.

Rezervna zaloge stoji v svojem skladišču (5.000 knjig) cca 10 pol. 20 m².

Knjižnica potrebuje delovni prostor za knjižničarjevo interno delo (akcesija, katalogizacija, administracija ipd.) s kvadraturu vsaj 16 m².

V tolikšni knjižnici naj bo čitalnica vsekakor ločena, da posluje tudi ob urah, ko je knjižnica za publiko zaprta. Čitalnica naj ima vsaj 20 mest s 40 m² prostora.

Seveda mora imeti knjižnica tudi primerno urejene sanitarije in garderobo.

Glede na razmestitev polic mora imeti knjižnični izposojni prostor:

1. pri knjižnici do 1.000 knjig 5 krat 2,5 m tekoče stene brez mrtvih kotov,
2. do 4.000 knjig 15 krat 2,5 m stene,
3. do 10.000 knjig 27 krat 2,5 m stene.

Bogo Pregelj